

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата географічних наук, доцента
Курач Тамари Миколаївни про дисертаційну роботу
Лейберюка Олександра Михайловича
**«Картографування демографічного розвитку регіонів України: сутність і
організація (на прикладі Чернівецької області)»**,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00.12 - географічна картографія

**1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами і
напрямами науково-дослідних робіт наукових установ і організацій,
державними та галузевими науковими програмами.**

Дисертаційне дослідження Лейберюка Олександра Михайловича присвячено вивченню науково-методичних засад картографування демографічного розвитку регіонів України (на прикладі Чернівецької області). Тема дослідження є актуальною через кризовий стан демографічної ситуації в якій перебуває Україна тривалий час. Завданням географічної картографії є не тільки фіксація стану демографічних характеристик, але й проведення аналізу з метою виявлення тенденцій зміни, прогнозування його розвитку, вироблення рекомендацій можливого впливу держави на хід демографічних процесів.

Актуальність роботи сумнівів не викликає, адже розробка і реалізація системи моніторингу демографічного розвитку України дасть змогу отримувати актуальну, аналітичну інформацію про населення, його демографічні зміни на всіх державних рівнях, як джерело не лише спостережень, але й контролю за демографічною ситуацією та демографічним розвитком у країні.

Тематика дисертаційного дослідження пов'язана з основними напрямами роботи Інституту географії НАН України, із науково-дослідною тематикою відділу картографії зі створення атласу «Населення України та його природна і культурна спадщина» (номер державної реєстрації 0115U002073).

**2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, їх достовірність і повнота є належними, тобто відповідають
рівню кандидатської дисертації, що підтверджується логічною будовою**

структури дисертації, базуванням висновків та узагальнень на вивіреній статистичній інформації, апробованими власними розробками та практично реалізованими ідеями і концепціями, розробленими вітчизняними і зарубіжними вченими.

Обсяг матеріалу є достатнім для обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, що запропоновані дисертантом. Опрацьовано численну кількість (226) літературних джерел, присвячених проблематиці дисертації. У списку використаних джерел є значна кількість монографій, наукових статей відомих вітчизняних і зарубіжних учених.

Обґрунтованість і достовірність результатів роботи й висновків, що сформульовані в дисертації, також забезпечується використанням і поєднанням різноманітних методів та прийомів дослідження, зокрема, методи аналізу і синтезу, порівняння, системності, узагальнення, хронологічний, метод аналогій, аналізу аналогових об'єктів, математично-статистичний, порівняльно-географічний, картографічний, районування і типізації. Застосування таких різноманітних наукових методів дослідження є належним для формулювання науково-коректних, виважених та обґрунтованих висновків та рекомендацій.

Аргументованість і достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на 7 міжнародних та Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, а також публікаціями у фахових наукових виданнях України 4, в інших виданнях 1 та виданнях інших держав 1.

3. Наукова новизна основних положень і висновків, що сформульовані у дисертації.

У дисертаційній роботі Лейберюка О.М. присутні результати і висновки, які характеризуються *науковою новизною*.

Уперше:

- обґрунтовано завдання і напрями створення картографічного моніторингу розвитку регіонів України (розділ 2, § 2.1 С. 67 – 71); розроблено та апробовано схему функціонування картографічного моніторингу (розділ 2, § 2.1

С. 76); окреслено подальше використання геопросторової бази моніторингу (розділ 2, § 2.1 С. 75 - 78) та здійснено практичну реалізацію її використання (Додаток Д, Е, Ж).

Удосконалено:

- поняттєво-термінологічний апарат об'єкту і предмету дослідження (розділ 2, § 2.1 С. 74); методичні підходи геоінформаційного картографування динамічних змінних структури населення (розділ 3, § 3.1.2)

Набули подальшого розвитку:

- використання бази даних спостережень за демографічним розвитком (розділ 3, § 3.1.3); дослідження демографічного розвитку України різних територіальних рівнів (розділ 3 § 3.2).

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Дисертаційне дослідження Лейберюка О.М. має науково-теоретичне та прикладне значення. Важливим доробком є обґрунтування та розробка системи картографічного моніторингу демографічного розвитку регіону та його апробація на прикладі різноманітних геозображень різних територіальних рівнів Чернівецької області.

Методичні та практичні напрацювання дисертаційного дослідження можуть бути використані при розробці та реалізації державних програм із покращення демографічного кризового стану в Україні. Конкретні результати дослідження можуть використовуватися у процесі досліджень демографічного розвитку окремих регіонів країни з перспективним їх використанням в управлінській, дослідницькій та освітянській сферах.

Проведене дослідження розвитку госпітальних округів використано при формуванні окремих розділів програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2019 рік (довідка № 0152 / 18-2539 від 13.12.2018 р. Результати дослідження використовуються при викладанні нормативних курсів на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені

5. Оцінка структури, змісту і завершеності дисертації.

Дисертаційна робота Лейберюка О.М. є цілісним науковим дослідженням, в якому отримано наукові та практичні результати. Структура дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та завданням, її зміст викладений у логічній послідовності: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтована актуальність теми, сформульована мета, визначені завдання, окреслено об'єктно-предметний зміст роботи, звернута увага на методи дослідження, задекларована новизна отриманих результатів, указане їх практичне значення, відзначений особистий внесок, апробація результатів дисертаційного дослідження, узагальнено результати публікацій за темою дисертації та вказана її структура й обсяг.

Перший розділ дисертації присвячено питанням сучасного демографічного стану, його понятійного апарату, змістовного наповнення. Розглянуто типи і види карт демографічного розвитку населення, проаналізовано показники картографування демографічної ситуації в українських і зарубіжних атласах.

У другому розділі рецензованої роботи обґрунтовано підходи до реалізації моніторингу демографічного розвитку регіонів України, використовуючи картографічний метод дослідження. Слід відмітити науково-обґрунтоване окреслення напрямів та цілей картографічного моніторингу (розділ 2, § 2.1.1 с. 75 – 78), виділення принципів роботи системи моніторингу (розділ 2, § 2.1.1 с. 70-71), можливості використання геоінформаційних підходів картографування та окреслено кроки для забезпечення її працездатності. Розроблено організаційні рівні з детальним описом функціонування системи моніторингу на кожному з них (розділ 2, § 2.1.1, рис. 2.1. с. 67). Зазначено, для сучасного стану картографування, три сценарії представлення результатів моніторингу: 1) векторні та растрові геозображення; 2) картографічна продукція для локального користування та мережі Інтернет) 3) веб-картографічні твори (розділ 2, § 2.3.2, с. 105).

Третій розділ присвячено апробації системи картографічного моніторингу демографічного розвитку регіону для території Чернівецької області. Здійснено аналіз переваг та недоліків кожного із трьох сценаріїв представлення результатів, виконано практичну реалізацію використання інформації бази даних моніторингу для досліджень на різних територіальних рівнях з елементами геопросторового аналізу. Результатом апробації є розроблені 66 картосхем, 24 веб-карти локального типу та їх розміщення на веб-сторінці, 24 веб-карти серверного розміщення, 5 веб-додатків. Серед переваг роботи слід зазначити ретельний геопросторовий аналіз - проведено дослідження типів геодемографічних процесів (ГДП) для Чернівецької області, зроблено аналіз впливу факторів на структуру типів ГДП окремих районів, розроблено план розвитку госпітальних округів із визначенням зон доступності населення до центрів цих округів.

Загальні висновки за структурою відповідають меті й завданням дослідження. Наведений у роботі картографічний і фактичний матеріал, представлений у додатках, дають можливість повною мірою оцінити результати роботи здобувача та ознайомитись з повним змістом розробленого картографічного матеріалу.

Оформлення дисертаційної роботи відповідає Вимогам до оформлення дисертацій, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р.

6. Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

За загальної позитивної оцінки даної роботи, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні положення, певні неточності та недоліки:

- 1) У першому розділі с. 63 зазначено «аналіз показників демографічного розвитку проводився на основі переписів населення». Допущено неточність, переписи населення не фіксують даних демографічного розвитку, окрім статево-вікового складу.
- 2) С. 67. Рівні організації моніторингу: ініціативний, організаційний,

системно-організаційний, методологічний, технічний. Порушена ієрархія рівнів, системно-організаційний передує методологічному, а методологічний містить дії з аналізу та візуалізації, що мають бути на методичному чи технічному рівні, окремі завдання дублюються. На мою думку краще було б назвати рівні наступним чином: 1) нормативно-правовий, 2) організаційно-виконавчий, 3) інформаційно-методологічний, 4) методико-технічний.

- 3) С. 69. У функціях моніторингу зазначено «2) накопичення: нагромадження і розбудова» краще замінити на систематизацію та оновлення інформації бази даних.
- 4) Неточність у вживанні термінів, «динаміка змін» с. 69, «функції дії моніторингу» с. 69. Зміна це вже і є динаміка, тому слово зміна є зайвим. Так само, або функції або дії, тому що моніторинг – це і є функціонування, тобто дія.
- 5) Загальновідомі прості визначення понять «загальногеографічної» та «тематичної карти» с. 35, 48, «шару», «бази даних», «рівнів бази даних» с. 102-103, не доречно подавати у тексті кандидатської дисертації.
- 6) Окремі стилістичні та орфографічні помилки по тексту «читабельність» с. 109 замість «читаність», «наглядність» с. 111 замість «наочність», «спосіб знаків» с. 110 замість значків і ін.

Зауваження щодо карт:

- 1) С. 145 в легенді назва умовні позначення є зайвою.
- 2) Не вдало підібрані кольорові схеми на окремих картах, так зелені значки на зеленому фоні, чи червоні значки на червоному фоні.

На нашу думку, зазначені зауваження стануть підставою для наукового обговорення наявних проблем і можуть розглядатися як шляхи подальшого розвитку обраного дисертантом перспективного та практично значимого напрямку географічної картографії. Вони не впливають на загальну високу оцінку рівня даного дисертаційного дослідження.

7. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Результати дисертаційного дослідження відображено у 13 наукових працях, у т.ч. 4-х статтях у вітчизняних наукових фахових журналах, одній статті в іншому виданні, одній статті у зарубіжному періодичному виданні. Опубліковані праці достатнього мірою відображають основні наукові положення і висновки дисертації.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату є ідентичним зі змістом головних положень дисертаційного дослідження. Внесені до нього положення є основними.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та інших нормативних актів МОН України

Дисертація Лейберюка О.М. відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 щодо дисертаційних робіт, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук та паспорту спеціальності 11.00.12 — географічна картографія.

9. Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Лейберюка Олександра Михайловича «Картографування демографічного розвитку регіонів України: сутність і організація (на прикладі Чернівецької області)» присвячене актуальній темі, основні наукові положення та висновки є обґрунтованими та достовірними, вони достатньо висвітлені у публікаціях у фахових виданнях. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримано нові результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання – розроблення та реалізацію системи моніторингу демографічного розвитку регіону з використанням ГІС.

За своїм науковим рівнем і практичним значенням дослідження Лейберюка

Олександра Михайловича відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук і пп. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 та паспорту спеціальності 11.00.12 - географічна картографія, а його автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.12 - географічна картографія.

Офіційний опонент:

**кандидат географічних наук,
доцент кафедри геодезії та картографії
географічного факультету
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка**

Курач Т.М.

Підпис
секретар

Курач
геогр.

Т.М. засвідчую
ф-ту

ррр

Волошина М.В.